

DEVELOPMENT OF COMMUNITY LIVESTOCK DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE ON THE EXAMPLE OF KASHKADARE AND SURKHANDARE

Kodirova Mamlakat Muminovna

Lecturer, Department of History of Uzbekistan, Karshi State University,
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

Annotation

This article examines the development of public animal husbandry in Uzbekistan, especially during the years of independence, on the example of Kashkadarya and Surkhandarya.

Keywords: animal husbandry, cattle, pedigree cattle, agriculture, livestock products, sheep breeding.

Ривожланган мамлакатларда чорвачилик интенсив, ривожланаётган мамлакатларда эса асосан экстенсив тавсифга эга. Ҳозирда дунё бўйича қорамоллар сони 4 миллиард бошдан ортиб кетди. Ривожланаётган мамлакатларнинг аксариятида чорвачилик иккинчи даражали тармоқ ҳисобланади. Ривожланган мамлакатларда эса чорвачилик зироатчиликдан устун бўлиб, хўжалик юритишнинг интенсив тури ҳисобланади.

Ривожланган мамлакатлардаги индустрлаштириш жараёнлари, озуқа базасини тубдан яхшилаш тадбирлари ва наслчилик соҳасидаги муваффақиятлар чорвачилик соҳаси маҳсулдорлигини кескин ошириш имкониятларини яратди. Бунинг на- тижасида ривожланган мамлакат- ларда чорвачилик маҳсулотлари аҳоли эҳтиёжларидан ортиқча даражада ишлаб чиқарилмоқда. Шунинг эътиборга олиб, ҳукумат чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқиш ҳажмларини қисқартириш ва барқарор ушлаб туриш сиёсатига катта эътибор бермоқда.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда чорвачиликни ривожлантириш, айниқса, наслдор қорамолчилиكنи яхшилаш ва сифатли маҳсулот етиштиришни кўпайтиришга қаратилган дастурлар амалга оширилиши натижасида муайян ижобий натижаларга эришилди. Охирги тўрт йилда қорамоллар сони ўрта ҳисобда 122,5 фоизга ўсди. Шундан 9 миллион 817 минг бош қорамол деҳқон хўжаликларида, 525,6 минг бош қорамол фермер хўжаликларида, 104,2 минг бош қорамол эса қишлоқ хўжалиги корхоналарида боқилмоқда. Ҳозирги вақтда мамлакатимизда 442 та наслдор қорамолчилиқ хўжалиги иш олиб бораётган бўлиб, уларда наслдор қорамоллар парваришланмоқда. Ушбу хўжаликларда ҳар бир сигирдан соғиб олинаётган сут йилига 3340 ки- лограммни ташкил этаяпти. 2012 йил- да мазкур хўжаликлар томонидан 7786 бош наслдор қорамол ўстирилиб, фермер ва деҳқон хўжаликларида сотилди. Илғор ҳамда ўта замонавий технологиялар асосида йирик чорвачилик мажмуалари ташкил этилди.

Чорвачилик тармоқларининг ривожланиши ва ихтисослашувчи даражаси озуқа базасининг ҳажми ва тавсифига узвий боғлиқ бўлади. Қорамолчилиқ, айниқса, унинг сут йўналишига ихтисослашган тармоғи озуқа базасига жуда юқори талабларни қўяди.

Айрим жойларда (Кашкадаре ва Сурхандаре ва бошқаларда) иқлим шароити қорамолларнинг йил давомида яйловларда боқилишига имкон беради. У ерларда қорамоллар йилнинг иссиқ мавсумларида яйловларда, қиш вақтларида оғилхоналарда боқилади.

Саноати ривожланган мамлакатларда сут чорвачилиги интенсив тех- нологиялар (табiiй яйловларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, минерал ўғитлар билан бойитиш ва кўкаламзорлаштириш ишларини фаоллаштириш, юқори маҳсулдор насларни яратиш, сермеҳнат ишларни механизациялаш ва бошқалар) асосида ривожлантирилади. Амалга оширилган ишлар натижасида сут чорвачилигининг юқори самарадорлиги (соғин миқдори ва сутнинг ёғлилик даражаси)га эришилган.

Чорвачиликнинг иккинчи ихтисослашган йўналиши гўшт чорвачи- лиги ҳисобланади. Гўшт учун боқиладиган қорамоллар дашт туридаги яйловларда боқилади. Ушбу мўътадил минтақаларда гўшт учун қорамолларнинг катта қисми

1-жадвал. Кашкадаре ва Сурхандареда гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқариш таркиби
Гўшт маҳсулотлари 1990 2011

Гўшт маҳсулотлари	1990		2011	
	Ҳажми, миллион тонна	Салмоғи, %	Ҳажми, миллион тонна	Салмоғи, %
Мол гўшти	51,2	29,2	65	22,4
Чўчқа гўшти	69,5	39,7	110	37,1
Парранда гўшти	39,9	22,8	100,2	34,2
Қўй гўшти	9,4	5,4	13,1	4,5
Бошқалар	5,2	2,9	5,7	1,8
Жами	175,2	100	294,0	100

боқилади. У ерларда қорамолларнинг сони жуда кўп, бунинг асо- сий сабаби сифатида диний нуқтаи назардан қорамолларни сўйиш таъқиқланганлиги ҳисобланади.

Қўйчилик қуруқ даштлар, чала чўл ва чўлли ҳамда тоғли ҳудудларида жадал ривожланган. Бундай жойларда қўй гўшти ва юнгни ишлаб чиқариш бўйича бошқа жойлардан олдинда туради. Қўй гўшти ва юнг ишлаб чиқариш ҳамда экспорт қилишда етакчилик қилади.

Хулоса қилиб айтганда, бугунги кунда чорвачилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмларини ўстиришга жаҳон ер ресурсларининг чекланганлиги, экологик вазиятнинг ёмонлашиб бориши, қишлоқ хўжалиги ерларидан самарасиз фойдаланиш, иқлимнинг ўзгариб бориши каби тармоқнинг ри- вожланишини чекловчи ва салбий омиллар ўз таъсирини кўрсатмоқда. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини юритишдаги камчиликлар атроф- муҳитнинг ифлосланиши ва табиий мажмуаларнинг жиддий равишда ўзгаришига сабаб бўлади.

Шуни эътиборга олиб, келгусида чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқаришда бу борадаги ресурсларни

жиддий режалаштириш зарур бўлади. Яъни, харажатлари кам, самарадорли- ги юқори ва инновацион тармоқларни устувор суратларда ривожлантиришга эътиборни кучайтириш керак бўлади. Истиқболда чорвачилик тармоқла- рини жадал ривожлантириш тармоқ самарадорлигини оширишга узвий боғлиқ бўлади. Бу борада чорва ҳайвонларига қўйиладиган талаб ҳам ўзгаради. Улар қўйидаги хусусиятлар- ни ўзида мужассамлаштириши шарт бўлади: ривожланган иммун тизимигава замонавий ишлаб чиқариш техно- логияларига яхши мослашган бўлиши; юқори такрор ишлаб чиқариш си- фатларига ва узок муддат самарали фойдаланиш йўллари; озуқа модда- ларнинг тўйимлилиги ва озуқа энер- гиясининг самарали имкониятларига боғлиқ бўлиши зарур.

Ушбу мақсадларга эришиш учун генетиклар селекционерларнинг саъй- ҳаракатларини йўналтириш ва албатта, давлатнинг бу борадаги ролини ошириш зарур бўлади.

Адабиётлар

1. Каримов И.А. 2014 йил юқори ўсиш суръатлари билан ривожла- ниш, барча мавжуд имкониятларни сафарбар этиш, ўзини оқлаган ислохотлар стратегиясини изчил давом эттириш йили бўлади. // Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлака- тимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси. // «Biznes-эксперт» журнали, 2014, 1- сон.
2. <http://geographyofrussia.com/otrasli-zhivotnovodstva/>
3. http://lux.e-reading-lib.org/chapter.php/127765/123/Maksakovskiii_-_Geograficheskaya_kartina_mira_Posobie_dlya_vuzov_Kn._I__Obshchaya_harakteristika_mira._Global'nye_p--chestva.html#n_62
4. <http://www.grandars.ru/shkola/geografiya/zhivotnovodstvo.html>
5. <http://www.limon-auto.ru/geo/104-zhivotnovodstvo.html>
6. <http://www.mysocial.ru/analytics/perspektivy-ra-zvitiya-zhivotnovodstva-i-ptitsevodstva-do-2020-goda/>
7. <http://www.senat.uz/uz/news/2013/08-11-1c.html>.